

PROPERTIES OF GRAVELLY, LIGHT GRAY SOIL AND GROWING GRAPES IN THEM

S.Kh. Zokirova¹

Z. Rajavaliyeva²

O. Muminova³

M. Muminova⁴

Fergana State University

KEYWORDS

light gray soil, stony-gravel lands, grapes, fruits and vegetables, nutrition, productivity, agrotechnical, household farms, agricultural production, production efficiency

ABSTRACT

Work on the implementation of organizational measures for the reform of the viticulture sector and their performance indicators for the development of viticulture in Uzbekistan.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7326806

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Professor, Fergana State University, UZB

² Researcher, Fergana State University, UZB

³ Master, Fergana State University, UZB

⁴ Master, Fergana State University, UZB

TOSH SHAG'ALLI, OCH TUSLI BO'Z TUPROQ XOSSALARI VA ULARDA UZUM YETISHTIRISH

KALIT SO'ZLAR:

och tusli bo'z tuproq, tosh-shg'alli yerlar, uzum, meva sabzavot, oziqlantirish, hosildorlik, agrotexnika, aholi tomorqa xo'jaliklari, q/x, ishlab chiqarish samaradorligi

ANNOTATSIYA

O'zbekistonda uzumchilikni rivojlantirish uchun olib borilayotgan uzumchilik sohasini isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar amalga oshirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar va ularning bajarilish ko'rsatkichlari.

Hozirgi kunda O'zbekistonda uzumchilik sohasini yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator qaror va farmonlari qabul qilinmoqda. 2017 yil 21 noyabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasini isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida" 2006 yil 11 yanvardagi PQ-255-sonli qarorini qisman o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblash to'g'risida"gi PQ-3398-son qarori, 2019 yil 14 martdagi "Meva-sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4239-son qarori, 2019 yil 5 fevraldagi "Alkogol va tamaki mahsulotlarini ishlab chiqarish va ularning aylanmasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish hamda uzumchilik va vinochilikni rivojlan-tirishga doir chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5656-son farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 3 apreldagi "Sabzavot-polizchilik, bog'dorchilik va uzumchilik yo'nalishidagi fermer xo'jaliklarining yer maydonlaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 258-son qarorlari ham bevosita O'zbekiston hududida qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirish, hududda sabzavot, polizchilik, bog'dorchilik sohasini qolaversa eng asosiysi uzumchilik sohasini tubdan isloh qilish uzum ekiladigan maydonlar miqdorini kengaytrishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

2018-yilning 12-13-iyun kunlari davlatimiz rahbari hurmatli Shavkat Mirziyoyev Farg'ona viloyatiga tashrifi chog'ida Farg'ona viloyatida uzumchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklari, dehqon va aholi tomorqa uzumchiligini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilganligini ta'kidlab o'tdi. Shu jumladan, Farg'ona viloyatida 2018-yil 1-yanvar holati bo'yicha xatlovdan o'tkazilgan uzum maydonlari o'rganilganda 5726 gektarni tashkil etganligi kuzatildi. Viloyatda uzumchilikka ixtisoslashgan 194 ta fermer xo'jaliklari mavjud ekanligi va mazkur fermer xo'jaliklari yer maydoni 1150 gektarni tashkil qilishi aniqlandi. Viloyatda faoliyat olib borayotgan dehqon va aholi tomorqa uzumchilik xo'jaliklarida jami 4576 gektarga uzum ekib kelinayotganligi aniqlandi.

Shulardan Farg'ona viloyati bo'yicha aholi tomorqalaridagi ishkonda yetishtiriladigan uzumzorlar maydoni 3661 gektarni, yerda yetishtirilgani esa 915 gektarni tashkil etmoqda. Uzumchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklari bo'yicha ishkonda yetishtirilgan uzum maydoni 920 gektarni va yerda yetishtirilgan uzum maydoni esa 230

gektarni tashkil etgan.

Viloyat bo'yicha jami 5726 gektar uzum maydoni bo'lib, shundan ishkomda 4581 gektar va yerda 1145 gektarni tashkil etmoqda. Mazkur maydonlarga viloyat bo'yicha xo'raki uzum navlari 3549 gektar, kishmishbop navlari 1580 gektar va vinobop navlari 597 gektarni tashkil etib, mazkur maydonga Bayan shire, Katta Qo'rg'on, Oq xusayni, Rizamat, Kishmish botir, Nilufar, Nimrang, Parkent, Risling, Rkatsiteli, Soyaki, Toifi, Sultoni kabi uzum navlari ekilib kelinmoqda, shu bilan birga hozirda yangi navlar iqlimlashtirilib ulardan yuqori hosil olish rejalashtirilmoqda.

Farg'ona viloyatining tosh shag'alli och tusli bo'z tuproqlar xossalari tadqiq etish va tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzum yetishtirishni tadqiq etish natijasida bunday hududlarda uzumchilik sohasini yo'lga qo'yish.

Tadqiqot oldiga qo'yilgan asosiy vazifalar quyidagilardan iborat.

Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar xossalari o'rganish; tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlarda uzum yetishtirishni o'rganish, uzumni yetishtirish bo'yicha fenologik kuzatuvlar olib boorish. Tadqiqodning ob'ekti va predmeti. Farg'ona viloyati Oltiariq va cnimyon adirliklari, tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni yo'lga qo'yish, uzumning mahalliy va introduksion turlarini aniqlash, bioekologik xususiyatlarini o'rganish.

Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni morfologiyasi, o'sishi, fenologiyasi, ko'payishi, hosildorligini tadqiq etish. Farg'ona viloyati tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni rivojlantirishda viloyatdagi mahalliy uzum navlari va introduksion uzum navlari qiyosiy o'rganildi. Olingan ma'lumotlar Farg'ona viloyati iqlim sharoitida uzumni qalamcha va urug'dan ko'paytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati. Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni rivojlantirishda tadqiqot natijasida olingan ma'lumotlar uzumni tadqiq etishni o'rganishda dastlabki ilmiy manba bo'lib xuzmat qiladi.

Bo'z tuproqlarda gumus miqdori va profilining yuvilishi joyning absolyut balandligiga bog'liq. Balandlik ortishi bilan namlik ko'payadi, tuproq chuqur namlanadi, o'simliklar qoplami qalinlashadi, ularning vegetasiya davri uzayadi va gumifikasiya jarayoni kuchayadi. Shu sababli tog' oldi tekisliklari va allyuvial terrasalari (zinapoya supalari) bo'z tuproqlaridan tog' oldi va past tog'lar bo'z tuproqlariga tomon gumus hosil bo'lishi va profilining yuvilishi ortib boradi.

Tok tuplari qatorini to'g'ri belgilash muhim ahamiyatga ega. Tuproqdagi namning saqlanishi yer relefiga bog'liq bo'lmagan tekis joylarda tok qatorlari shimoldan janubga tomon joylashtiriladi. Bunda tok kun bo'yi yorug'likdan yaxshi foydalanadi. Sug'oriladigan maydonlarda tok qatorlari sug'orish egatlari bo'ylab shamol esadigan tamonga qarab joylashtiriladi. Doimiy sug'orish shaxobchalari kvartallar cheti, vaqtincha sug'orish shaxobchalari esa kartalar orasidagi yo'l bo'ylab olinadi. Umumiy tokzor maydoning 7-8% ni yo'llar tashkil qilishi lozim.

Yonbag'irlarda tok qatorlari tuproqni eroziyadan saqlash, nam to'plash uchun atmosfera yog'inlarini ushlab qolish maqsadida, ularga ko'ndalang qilib olinadi. Toshshag'alli yerlarda erta va o'rtapishar navlar yaxshi natija beradi. Funktsional urg'ochi gulli navlar (Nimrang, Kattaqo'rg'on, Charos, Tavkveri) changlovchi qo'sh jnsli navlar bilan ekilishi lozim. Masalan, Nimrang navi uchun Qora kishmish, Pushti toyifi, Muskat vengerskiy, Parkent, Saperavi yaxshi changlovchi navlar hisoblanadi. Funktsional urg'ochi gulli navlarning 1-2 qatoridan keyin, bir qator changlovchi nav ekiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Верновский Э.А. Виноградство и виноделия. Москва. Колос, 1984, стр - 312.
- 2.Зокирова, С. Х., Халматова, Ш. М., Абдуллаева, М. Т., & Ахмедова, Д. М. (2020). ВЛИЯНИЕ ПИТАТЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ЭКРАНОВ В ПЕСКЕ НА РОСТ, РАЗВИТИЕ ХЛОПЧАТНИКА. *Universum: химия и биология*, (12-1 (78)), 14-18.
- 3.Zokirova, S. X., Akbarov, R. F., & Kadirova, N. B. (2020). XARAKTERISTIKA GALECHNIKOVYX POCHV FERGANSKOY OBLASTI I IX PUTI K ULUCHSHENIYU. *Glavniy redaktor*, 8.
- 4.Закирова, С. Х. (2017). Научные основы генезиса, агрофизических и агрохимических свойств, повышения производительной способности песков Центральной Ферганы. Дисс. на соис. уч. степени доктора с. х. наук (DSe), 120.
- 5.Zakirova, S., Ismoilova, S., & Parpiyeva, S. (2021). Agrofizicheskiye svoystva pochvi Sentralniy Fergani.
- 6.Юлдашев, Г., Зокирова, С., & Исагалиев, М. (2008). Орошаемых земельный фонд Ферганской долины. *Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали*.–Тошкент, (8), 22-23.
- 7.Закиров, С. Х. (2014). Регулярные и особые решения дифференциальных уравнений. *Наука и инновация*, (1), 43-45.
- 8.Мирзаджонов, К., Назаров, М., Зокирова, С., & Юлдашев, Г. (2004). Тупроқ муҳофазаси. Дарслик. Ташкент.
- 9.Зокирова, С. (2008). Объемная масса исследуемых бугристо-барханистых песков. *Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали*.–Тошкент, (4), 33-34.
10. Мухаматханова, Р. Ф., Шамьянов, И. Д., Закиров, С. Х., Ташходжаев, Б., Левкович, М. Г., & Абдуллаев, Н. Д. (2011). Новый мелаμποлид и другие вторичные метаболиты *Artemisia baldshuanica*. *Химия природных соединений*, (5), 638-641.
11. Зокирова, С. Х., Акбаров, Р. Ф., Кадирова, Н. Б., & Махсталиев, Н. С. У. (2020). Характеристика галечниковых почв Ферганской области и их пути к улучшению. *Universum: химия и биология*, (2 (68)), 8-11.
12. Хамрақулов, И. Б. (2021). Кичик саноат зоналарини барпо этиш ва ривожлантиришининг назарий асослари. *Scientific progress*, 2(7), 586-592.

13. Ихтиёр Бахтиёрович Хамракулов (2022). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ҲУСУСИЯТЛАРИ. *Scientific progress*, 3 (1), 328-334.
14. Хамракулов, И. Б. (2021). Теоретические основы создания и развития малых промышленных зон. *ма*, 2, 49.
15. Хамракулов Ихтиёр Бахтиёрович (2022). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ СТРАТЕГИК ИМКОНИЯТЛАРИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2 (Special Issue 2), 140-146.
16. Хонкелдиева, К., Рахимова, Х., & Хасанхужаева, У. (2021). Предупреждение преступности среди несовершеннолетних. *Наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы [Текст]: мате*, 34.
17. Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Features of management of textile industry enterprises based on the cluster approach. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 780-783.
18. Xonkeldiyeva, K., & Xo'jamberdiyev, J. (2020). Improving organizational effectiveness of industrial production. *Экономика и социум*, 3, 145-147.
19. Хонкелдиева, К., Рахимова, Х., & Абдусатторова, З. (2020). Проблемы развития социального обеспечения населения. In *Наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования* (pp. 42-43).
20. Хонкелдиева, К., & Мўйдинжонова, М. (2020). Необходимые условия обеспечения гендерного равенства. In *Наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования* (pp. 40-41).
21. Nuritdinova, R., & Kurbonova, M. (2022). REPRESENTATION OF OCCASIONAL UNITS IN SOCIOLECTS. *Thematics Journal of Education*, 7(2).
22. Арзикулов, Ф. Ф., & Мустафакулов, А. А. (2020). Возможности использования возобновляемых источников энергии в узбекистане. *ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ/Сборник трудов по материалам III Всероссийского конкурса научно-исследовательских работ (30 ноября 2020г., г. Уфа)./-Уфа: Изд. НИЦ Вестник науки, 2020.-149 с.*
23. Зиемуҳаммадов, Б., & Абдуллаева, Ш. (2019). Педагогика.
24. Абдуллаева, Ш. А. (2018). Совершенствование механизмов профилактической и реабилитационной работы снижения роста правонарушений среди несовершеннолетних. In *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития* (pp. 459-464).
25. Абдуллаева, Ш. А. (2017). Диагностика уровня воспитанности учащихся и коррекция их поведения. *Ташкент. Фан ва ахборот технологиялари*.